

<https://doi.org/10.36719/2706-6185/41/58-62>

**Cavid Abdullayev**  
Elm və Təhsil Nazirliyi İqtisadiyyat İnstitutu  
doktorant  
javidnarimansoy@gmail.com

## İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə "ASAN xidmət"-in inkişafı perspektivləri

### Xülasə

Bu məqalədə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə "ASAN xidmət" mərkəzlərinin inkişaf perspektivləri, müasir innovativ xidmət yanaşmalarının tətbiqi, rəqəmsal həllərin istifadəsi və intellektual infrastrukturun qurulması məsələləri kompleks şəkildə araşdırılmışdır. Əsas diqqət dövlət xidmətlərinin elektronlaşması, vətəndaşların müraciət prosedurlarının sadələşdirilməsi və dövlət-vətəndaş münasibətlərində yeni standartların yaradılması üzərində cəmlənmişdir. Qarabağ regionunda ağıllı texnologiyalar, o cümlədən "Smart Parking", "Ağıllı tullantı qutuları", "Ağıllı işıq dirəkləri" və "İntellektual kamera" kimi həllərin tətbiqi nümunələri təhlil olunmuşdur. Elektron xidmətlərin əraziyə gətirilməsi prosesində səs və üz tanıma sistemləri, biometrik cihazlar və QR-kod oxuyucular kimi texnologiyaların istifadəsi ilə xidmətlərin daha çevik və əlçatan olması məsələsi vurğulanmışdır. Kommunal problemlərdən təhlükəsizlik məsələlərinə qədər müxtəlif sahələrdə bu yanaşmanın üstünlükləri və tətbiq perspektivləri qiymətləndirilmişdir. Məqalədə rəqəmsal texnologiyaların regional idarəetmənin təkmilləşdirilməsi və iqtisadi potensialın artırılması baxımından əhəmiyyəti müxtəlif nəzəri və praktik metodlardan istifadə edilməklə geniş izah edilmişdir. Nəticə olaraq, bu modellərin tətbiqi regionun dayanıqlı inkişafını təmin etməklə yanaşı, vətəndaşların həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və dövlət xidmətlərinin optimallaşdırılmasına mühüm töhfə verir.

**Açar sözlər:** ASAN xidmət, işğaldan azad edilmiş ərazilər, intellektual infrastruktur, rəqəmsal texnologiyalar, smart xidmətlər

**Javid Abdullayev**  
Institute of Economics of the Ministry of Science and Education  
Ph. D. student  
javidnarimansoy@gmail.com

## Prospects For the Development of "ASAN Service" in the Liberated Territories

### Abstract

This article assessed the development prospects of "ASAN service" centers in the liberated territories, with significant emphasis on the application of modern innovative approaches to service delivery, the use of digital solutions, and establishing intelligent infrastructure. First of all, this means the digitalization of government services and simplification of citizen service procedures, setting new standards in government-citizen relations. It reviews the application of smart technologies in the Karabakh region, showing such solutions as "Smart Parking," "Smart Waste Bins," "Smart Light Poles", and "Intellectual Cameras". Special attention was paid to developing electronic services in the region through the use of such technologies as Voice and Facial Recognition System, biometric devices, and QR code scanners that make access to services outcomes more available and easy. It debates the advantages that this approach can bring in dealing with utility management problems, security, and other concerns, and its implementation prospects. The article has discussed the role of digital technologies in the improvement of regional governance and enhancement of economic potential in an extensive manner by applying variants of theoretical and practical methodologies. It is underlined that these models finally contribute to the sustainable

regional development, improvement of the quality of life of citizens, and optimization of government services.

**Keywords:** *ASAN service, territories liberated from occupation, intellectual infrastructure, digital technologies, smart services.*

## Giriş

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə yeni xidmət növlərinin və formalarının tətbiqi dedikdə, ilk növbədə innovativ yanaşmaların və müasir texnologiyaların həmin regionlarda tətbiqi nəzərdə tutulur. Xidmət innovasiyaları anlayışı, xidmət sektorunun müasir iqtisadiyyatda artan önəmini və bu sektorun inkişafında rəqəmsal həllərin xüsusi çəkisinin yüksəlməsini əks etdirir. Müasir müştərilərin, xüsusilə də texnologiyanın həyatın bütün sahələrinə inteqrasiya olunduğu rəqəmsal dövrdə, maksimum rahatlıq və sadəlik gözləntiləri olduğu müşahidə edilir. Məsələn, bir toxunuşla həyata keçirilən ödəniş sistemləri, xidmət innovasiyalarının ən bariz nümunəsi kimi təqdim edilə bilər. Bu kimi texnoloji həllərin tətbiqi, müasir xidmətlərə olan tələbin dinamik olaraq artmasına səbəb olmuş və azad olunmuş ərazilərdə də bu cür innovativ həllərə olan ehtiyacı artırmışdır (Günay, 2022).

## Tədqiqat

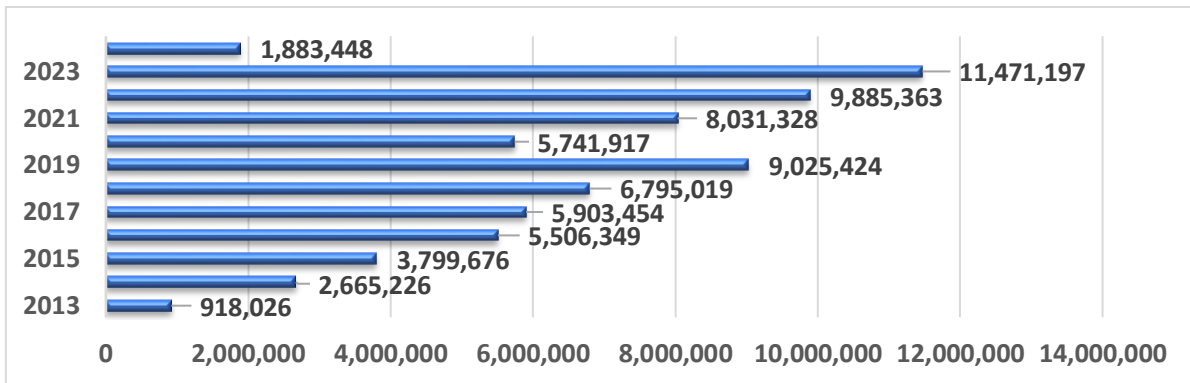
Cəmiyyətin həyatında internetin rolunun sürətlə genişlənməsi ilə dövlət qurumları bu dəyişikliklərə uyğunlaşmaq və fəaliyyətlərini müasir texnologiyalarla inteqrasiya etmək məcburiyyətindədir. Elektron hökumət təşəbbüsləri həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf mərhələsində olan ölkələr üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir. Xüsusilə sürətlə inkişaf edən dövlətlərdə bu proqramlar, infrastrukturun təkmilləşdirilməsinə və kiçik və orta sahibkarlığın dəstəklənməsinə ciddi təsir göstərmişdir. E-hökumət həlləri, dövlət idarələri arasında sənəd və məlumat mübadiləsini daha çevik və effektiv hala gətirməklə yanaşı, məlumatların vahid platformada saxlanılmasını təmin edir. Bununla yanaşı, bu yanaşma həm idarəetmədə şəffaflığı artırır, həm də resursların daha məhsuldar istifadəsinə imkan yaradır (Əsədov, Əsədov, 2017).

Buna görə də işğaldan azad edilmiş ərazilərdə qurulacaq hər hansı xidmət sahəsinin mütləq şəkildə müasir innovativ standartlara cavab verməsi zəruridir. Bu yanaşma yalnız xarici investorların həmin regiona marağını artırmaqla kifayətlənməyəcək, eyni zamanda yaradılan müəssisələrin daha dayanıqlı, uğurlu və gəlirli fəaliyyət göstərməsinə şərait yaradacaqdır. Azərbaycanda bu istiqamətdə həyata keçirilən ən uğurlu təşəbbüslərdən biri, şübhəsiz ki, "ASAN xidmət" modelidir. Bu innovativ konsepsiya Prezident İlham Əliyevin 2012-ci il 13 iyul tarixində imzaladığı 685 nömrəli Fərman əsasında yaradılmışdır. "ASAN xidmət" mərkəzləri, dövlət qurumlarının göstərdiyi xidmətləri vahid bir çərçivədə koordinasiya etməklə vətəndaşlara daha səmərəli şəkildə təqdim olunmasını təmin edən unikal bir struktur kimi fəaliyyət göstərir (Hacıyeva, 2013).

Bu mərkəzlər, dövlət qurumları tərəfindən həm fiziki, həm də hüquqi şəxslərə təqdim olunan müxtəlif xidmətləri bir araya gətirərək onların daha sürətli, rahat və effektiv şəkildə əldə edilməsini təmin edir. "ASAN xidmət" mərkəzləri, eyni zamanda xidmətlərin elektron formada təqdim olunmasını dəstəkləyərək istifadəçilərə məhsuldar və funksional həllər təqdim edir. Bu mərkəzlər, dövlət xidmətləri sahəsində innovativ yanaşmanın bariz nümunəsi olmaqla yanaşı, dövlətin vətəndaşların artan tələblərinə çevik və effektiv cavab verə bilməsi üçün tətbiq etdiyi qabaqcıl bir modeldir.

### Qrafik 1

“ASAN xidmət” mərkəzlərinə illər üzrə müraciət sayı

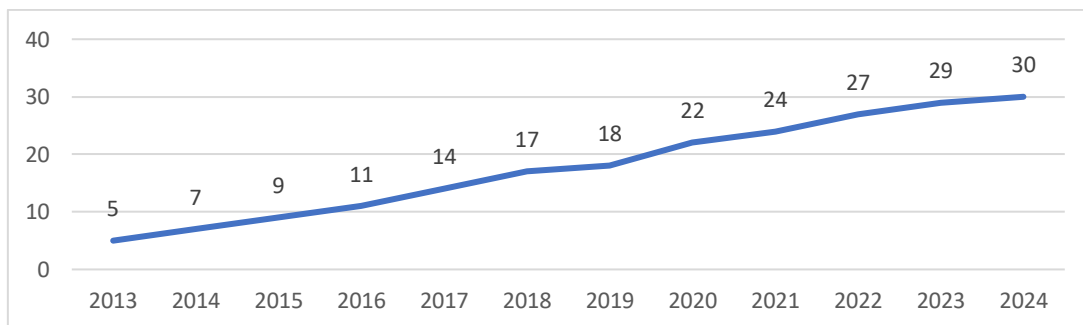


Mənbə: <http://99.https://vxsida.gov.az/statistics/>

“ASAN xidmət” mərkəzlərinin yaradılmasının əsas məqsədi, dövlət qulluqçularının fəaliyyətində vətəndaş məmnuniyyətinə yönəlmiş yeni strategiyanın tətbiqini təmin etməkdir. Bu mərkəzlər, vətəndaşlarla dövlət qurumları arasında münasibətlərin tamamilə yeni standartlara uyğunlaşdırılmasına imkan verir. “ASAN xidmət” mərkəzləri, prosedurların sürətləndirilməsini, vətəndaşlar üçün daha rahat və əlçatan xidmətlərin təqdim edilməsini təşkil edən bir platforma rolunu oynayır. Eyni zamanda, bu mərkəzlər, dövlət orqanlarının ictimaiyyətlə qarşılıqlı əlaqələrini daha sistemli və məhsuldar şəkildə qurmasına şərait yaradır. Bu müasir xidmət modelinin effektivliyini sübut etməsinin nəticəsidir ki, hazırda “ASAN xidmət” mərkəzlərinin ölkə daxilində sayı artıq 30-a çatmışdır.

### Qrafik 2

“ASAN xidmət” mərkəzlərinin illər üzrə sayı



Mənbə: <http://99.https://vxsida.gov.az/statistics/>

İşğaldan azad edilmiş şəhər və rayonlarda yeni “ASAN xidmət” mərkəzlərinin yaradılması zamanı smart texnologiyaların və rəqəmsal həllərin geniş tətbiqi planlaşdırılır. Proaktiv xidmətlərin təqdim edilməsi, xidmət köşkləri və müxtəlif elektron cihazlar vasitəsilə vətəndaşların tələbatına daha uyğun həllərin təklif olunmasını təmin edəcək. Rəqəmsal köşklərə səs tanıma texnologiyaları, üz tanıma sistemləri, biometrik skanerlər, elektron imza paneli, plastik kart oxuyucular və QR-kod skanerlərin inteqrasiyası vasitəsilə xidmətlərin daha əlçatan və sürətli şəkildə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Bu yanaşma, vətəndaşlara maksimum rahatlıq və operativlik təmin edəcək (Musayev, 2021).

Qarabağ bölgəsində bu sistemin tətbiqi, kommunal xidmətlər, nəqliyyat və yol problemləri, infrastrukturun idarə olunması və kanalizasiya məsələləri kimi sahələrdəki çətinliklərin effektiv həllini nəzərdə tutur (Müzəffərli, İsmayılov, 2010). Bundan əlavə, təhlükəli materialların, partlayıcı maddələrin, silah qalıqlarının və minaların mövcudluğu ilə bağlı vətəndaş şikayətlərinin operativ şəkildə aşkar edilməsi və idarə olunması üçün də bu sistemin istifadəsi planlaşdırılır. Belə

məlumatlar elektron xəritə texnologiyaları vasitəsilə aidiyyəti dövlət qurumlarına ötürüləcəkdir. Bu yanaşma, dövlət orqanlarının vətəndaş müraciətlərini daha çevik və şəffaf bir şəkildə qiymətləndirməsinə və nəticələri izləməsinə imkan yaradır.

Qarabağ regionunda intellektual infrastruktur komponentlərinin tətbiqi, regional idarəetmənin səmərəli şəkildə qurulmasında və əhalinin həyat keyfiyyətinin yüksəldilməsində mühüm əhəmiyyətə malikdir (Müzəffərli və b., 2023). Əvvəllər “ASAN xidmət” mərkəzlərində nümayiş etdirilən və sınaqdan keçirilmiş intellektual mühitin xüsusi komponentlərinin tətbiqi, bölgə əhalisinin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına və iqtisadi resurslara qənaət edilməsinə səbəb olacaqdır.

“Smart Parking” təşəbbüsü, park yerlərinin idarə olunmasında innovativ yanaşma təqdim edir. Bu sistem, məlumat ötürücüləri, sensorlar və digər texnoloji avadanlıqları bir araya gətirir. Park yerlərinə yerləşdirilmiş sensorlar, mövcud yerlərin doluluq vəziyyətinə dair məlumatları toplayır və bu məlumatları mərkəzi sistemə göndərir. Mobil tətbiq vasitəsilə istifadəçilər park yerlərinin mövcudluğu barədə məlumat əldə edə və bu yerləri əvvəlcədən rezervasiya edə bilirlər.

“Ağıllı tullantı qutuları” layihəsi, tullantı idarəçiliyində müasir texnologiyalardan istifadəni nəzərdə tutur. Bu qutular, yanğın təhlükəsini aşkar edə və tullantıların doluluq səviyyəsini izləmək üçün sensorlardan istifadə edir. Sensorlar, tullantıların doluluğunu real vaxt rejimində izləyərək mərkəzi idarəetmə sistemində xəbərdarlıq göndərir. Yanğın halında isə sistem dərhal məlumat ötürərək vaxtında müdaxilə etməyə imkan verir. Bu sistem, tullantı toplama marşrutlarının optimallaşdırılmasına və ətraf mühitin təmizliyinin artırılmasına xidmət edir.

“Ağıllı işıq dirəkləri” enerjiyə qənaət edən və çevik idarəetmə imkanları təmin edən müasir işıqlandırma texnologiyalarıdır. Bu dirəklər, ətraf mühitin işıqlandırma ehtiyacına uyğun olaraq işıq səviyyəsini avtomatik tənzimləyir. Eyni zamanda, havanın çirklənməsi və rütubət səviyyəsini ölçə bilir və bu məlumatları monitorlarda əks etdirə bilir.

“İntellektual kamera” sistemləri isə təhlükəsizlik və nəzarət sahəsində süni intellekt texnologiyalarını tətbiq edir. Bu kameralar, icazəsiz giriş, oğurluq, qanunsuz parklanma, zibilləmə kimi halları müəyyən edir və real vaxt rejimində təhlükələri təhlil edərək aidiyyəti qurumlara xəbərdarlıq göndərir. Eyni zamanda, yardım ehtiyacı olan şəxslərin və ya digər fəvqəladə vəziyyətlərin aşkarlanması zamanı dərhal müdaxilə edilməsi üçün şərait yaradır.

### Nəticə

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə xidmət sektorunun inkişafı, müasir texnologiyaların tətbiqi və intellektual infrastrukturun qurulması ilə əhalinin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasını və regional idarəetmənin optimallaşdırılmasını təmin edir. “ASAN xidmət” modelinin bu ərazilərdə tətbiqi, dövlət-vətəndaş münasibətlərinin yeni mərhələyə yüksəldilməsini və xidmətlərin daha səmərəli, şəffaf şəkildə təqdim olunmasını reallaşdıracaqdır. Rəqəmsal texnologiyaların, o cümlədən smart köşklər, səs və üz tanıma sistemləri, biometrik cihazlar və digər həllərin tətbiqi, xidmətlərin sürətini və əlçatanlığını artıracaqdır. Ekoloji cəhətdən səmərəli həllər, o cümlədən ağıllı işıq dirəkləri və tullantı idarəetmə sistemləri, regionun davamlı inkişafına mühüm töhfə verəcəkdir. Ümumilikdə, bu yanaşmalar həm iqtisadi resurslara qənaət etməyi, həm də müasir standartlara uyğun xidmətlər vasitəsilə regional inkişafı təmin etməyi hədəfləyir.

#### Məqalə çərçivəsində aşağıdakı təkliflər irəli sürülür:

1. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə rəqəmsal həllərin tətbiqi daha da genişləndirilməli, xüsusilə smart şəhər texnologiyalarına fokuslanılmalıdır;
2. Regionda ekoloji problemlərin qarşısının alınması üçün ağıllı tullantı sistemləri və enerjiyə qənaət edən həllər daha geniş tətbiq edilməlidir;
3. “ASAN xidmət” mərkəzlərinin fəaliyyətində vətəndaşların tələbatına daha çevik cavab verə biləcək fərdiləşdirilmiş xidmətlər tətbiq olunmalıdır;
4. İntellektual nəzarət sistemlərinin, xüsusən süni intellektə əsaslanan kameraların genişləndirilməsi ilə ictimai təhlükəsizlik səviyyəsi artırılmalıdır.

### Ədəbiyyat

1. Abdullayev, J. M. (2024). Formation of a favorable business environment in the service sector in the liberated territories. *İqtisadi artım və ictimai rifah*, 1, 70-80.
2. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi. <http://99.https://vxside.gov.az/statistics/>
3. Əsədov, A. M., Əsədov, Ə. M. (2017). *Elektron xidmətlərin təşkili: reallıqlar və perspektivlər*. Dərs vəsaiti. Avropa nəşriyyatı.
4. Günay, Q. (2022). *Yeni Qarabağnamə: Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında post-konflikt quruculuğu*. "AzPrint" nəşriyyatı.
5. Hacıyeva, L. A. (2013). *Xidmət sahələrinin marketinqi*. Biznes Universiteti nəşriyyatı.
6. Musayev, A. F. (2021). *Qlobal iqtisadi çağırışlar: Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərində sosial-iqtisadi inkişafın əsas istiqamətləri*. Beynəlxalq elmi-praktiki konfransın materialları.
7. Müzəffərli, N., İsmayılov, E. (2010). *Azərbaycanın post-konflikt ərazilərinin bərpası: konseptual əsaslar*. Qafqaz nəşriyyat evi.
8. Müzəffərli, N., Musayev, A., Muradov, A., Qənbərov, F., Zeybalov, M., Əhmədov, B. (2023). *Post-konflikt ərazilər: iqtisadi potensial və müqayisəli üstünlüklər*. Qafqaz nəşriyyat evi.

Daxil oldu: 16.09.2024

Baxışa göndərildi: 23.10.2024

Təsdiq edildi: 01.11.2024

Çap olundu: 30.11.2024